

Космеда Т. А., Осипова Т. Ф. Фразеологические единицы в тексте дневника Т. Шевченко (к 155-летию написания „Журнала”)

В статье описано мастерство Т. Шевченко в использовании фразеологизмов как прецедентных единиц, которые репрезентуют писательскую интертекстуальность, способность моделировать речевую игру, трансформировать фразеологические единицы. Фразеологизмы рассмотрены в широком их понимании. Смоделировано классификацию фразеологизмов, актуализированных писателем, относительно отображения в них соответствующих познавательных процессов в аспекте восприятия окружающего мира.

Ключевые слова: интертекстуальность, прецедентность, фразеологизм, речевая игра, трансформация фразеологизмов.

Kosmeda T. A., Osypova T. F. Phraseological units in T. Shevchenko's diary (in commemoration of the 155th anniversary of „Zhurnal”)

The article is devoted to T. Shevchenko's skills to use phraseological units as precedent texts which represent writer's intertextuality, ability to create language game and transform phraseological units. Phraseological units are analysed in their broad conception. The classification of the phraseological units which were used in writer's diary is presented. The classification concerns the representation of the corresponding cognitive processes from the aspect of environment perception.

Key words: intertextuality, precedent, phraseological units, Language play, transformation of phraseological units.

Стаття надійшла до редакції 25. 09. 2012 р.

Прийнято до друку 26. 10. 2012 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

В. І. Школяренко (Суми)

УДК 811.112.2'07

РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПРОТЯГОМ VIII – XVII СТОЛІТЬ

Аналіз розвитку фразеологічної образності передбачає звернення до проблеми внутрішньої форми ФО – важливого аспекту фразеологічної семантики, одного з джерел конотації фразеологізмів. Категорія внутрішньої форми належить до сфери номінативної діяльності [Телия: 124], оскільки вона суттєво впливає на формування фразеологічного значення. Значною актуальністю внутрішньої форми пояснюють такі риси ФО, як експресивна насиченість і емоційна оцінка дійсності, що визначають специфіку фразеологічної номінації. Тому дослідження перетворень внутрішньої форми усталених словосполучень (УС) є

процесі розвитку фразеологічного складу сприяє поглибленню розуміння деяких особливостей номінації фразем.

Говорячи про значення ФО, не можна залишити поза увагою поняття внутрішньої та зовнішньої форми, які О. Потебня розрізняв у слові [Потебня 2007: 5]. Ці дві форми наявні й у фразеологізмові. Зовнішня – це окремих звук, а внутрішня – це і є значення. Зміст внутрішньої форми фразеологізму детальніше розкриває Л. Авксентьев: вона „...становить собою взаємодію семантики вільної сполуки із семантикою переосмисленого на її основі фразеологізму і зумовлюється семантичною структурою виразу в цілому” [Авксентьев 1987: 44]. О. Кунін пропонує таке визначення внутрішньої форми: „внутрішня форма – це мотивуюча образність мовної одиниці, яка базується на дериваційних зв'язках її значення зі значенням прототипу” [Кунін 1996: 149]. Відповідно, розтлумачуючи поняття „значення фразеологізму”, фразеолог бере до уваги різні аспекти плану змісту і плану функціонування фразеологізмів і слів. На відміну від значення слова, „фразеологічне значення – це інваріант інформації, яка виражається семантично ускладненими, нарізнооформленими одиницями мови, які не утворюються за породжуючими структурно-семантичними моделями змінних сполук слів” [Там само: 121].

Деякі автори схильні приписувати фразеологізму лексичне значення або ж розглядати фразеологічне значення на рівні слова. Як зазначає Л. Авксентьев, ФО і слово можуть бути близькими семантично, тобто виражати спільне поняття, однак така спільність є відносною. Фразеологізм і слово якісно відрізняються. Ця відмінність закладена в їхній різній природній основі. Значення фразеологізму може співвідноситися зі значенням слова, що виключає їх тотожність. Крім того, слід мати на увазі, що фразеологічне значення, на відміну від лексичного, не ускладнене словотвірним значенням, що і становить істотну особливість фразеологічної семантики. Ознаки лексичного значення передаються єдиною звуковою оболонкою слова; ознаки фразеологічного значення можуть передаватися по-різному: поняттєвий зміст передається, як правило, усім стійким звуковим комплексом компонентів, якщо вони не є факультативними [Авксентьев 1987: 44].

Лексичне значення слова виражається його морфемним складом, тоді як значення фразеологізму передається словами-компонентами. Між ними відсутні ті смислові, формальні відношення і зв'язки, які є між словами у звичайних словосполученнях. Фразеологічне значення виникає внаслідок переосмислення вільного словосполучення, фразеологізації складників його компонентів. Переосмислення вільного словосполучення зумовлює виникнення нової внутрішньої форми, появу нової семантичної одиниці. О. Потебня під внутрішньою формою слів, фразеологізмів розумів уявлення, яке, на його думку, створює „неодмінну стихію словесних утворень” [Потебня 2007: 44]. Ці утворення передають уявлення про певні явища, дії, ознаки, які, будучи

свого часу актуальними й маючи подібні властивості й ознаки з іншими діями та явищами, стали основою для відповідних узагальнень, їхніми образами. У результаті тривалого вживання метафоризованого словосполучення визначається актуальність його первісного змісту, який витісняється узагальнено переносним значенням і в кінцевому результаті стає домінантним.

Важливою є думка О.Потебні про те, що внутрішня форма становить єдність двох елементів: мотивуючої ознаки й чуттєвого образу. Основою для їх появи стали наявні в мові для певної метафоризованої словосполучки значення прототипів. Взаємодія складників переосмислюваного словосполучення привносить додатковий смисл, що включає мотивуючі ознаки семантики виразу загалом. Метафоричне перенесення відбувається на основі певної ознаки, яка в певний момент виявляється з тих чи тих міркувань найхарактернішою і яка пов'язує образ (вільне словосполучення) і нове утворення на основі цього образу (ФО). Опосередкованою ланкою між значенням основи метафоризованої словосполучки та фразеологічним значенням є внутрішня форма виразу [Авксентьев 1987: 44].

Отже, з'ясування багатовимірності внутрішньої форми веде до визнання не тільки її мотивувально-дериваційного вияву, а й до виділення ще одного – аспекту – образності УС. Він закладений у концепції О.Потебні. Так, дослідник називає внутрішню форму образом образу, тобто тією ознакою, яка під час номінування якогось предмета виокремлюється із чуттєвих форм його пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення) і кладеться в основу образу реалії. Причому уважне ознайомлення з висловлюваннями вченого дає змогу зробити висновок, що його розуміння образу відповідно до слова, а також до фразеологізму перегукується з тим, яке простежується в поглядах сучасних лінгвістів. За О.Потебнею, образ є чуттєвим [Потебня 2007: 112]. Крім того, дослідник зазначає, що це – „акт свідомості” [Там само: 118]. Мовознавець, привертаючи увагу до обов'язкового посередництва слова між чуттєвою й поняттєвою сферами пізнання, називає образ актом душі: „Тут визнається тотожність *ясності* думки і поняття, і це правильно, бо образ як безіменний конгломерат окремих актів душі, не існує для самосвідомості й *прояснюється* тією мірою, якою ми роздрібнюємо його, перетворюючи посередництвом слова в судження, сукупність яких складає поняття” [Потебня 2007: 112].

Для порівняння викладемо розуміння образу Н. Арутюновою, якого ми також дотримуємося. На думку дослідниці, образ – „категорія свідомості” і формується сприйняттям, пам'яттю і фантазією [Арутюнова 1988: 121]. Адекватні образи виникають спонтанно, вони самі собою складаються у свідомості людини, хоча це не в усьому поширюється на власне художні образи. Зрозуміло, що в сфері мистецтва частка спрямованості на свідоме творення словесних образів зростає, хоча, з іншого боку, тут особливо яскраво простежується роль і підсвідомого, і

фантазування. Як стверджує згадана дослідниця, віддалення образу від дійсності відбувається не тільки під тиском суб'єктивної оцінки, але й тому, що образ може фіксувати не одне окреме враження, не один „кадр”, а деяке узагальнення, нагромаджений досвід, сукупність даних, які можуть виявитися суперечливими [Там само: 125].

Отже, відштовхуючись від учення О. Потебні, можна зробити певні висновки. Внутрішня форма є насамперед однією з пізнаних ознак предмета, яка об'єднує його образ і водночас репрезентує останній, постаючи способом, який зумовлює саме таке, а не інше усвідомлення цього образу, а через нього й реалії, яка сприймається або сприймалась у попередньому досвіді. Подібна репрезентація образу в УС – назві предмета позамовного світу об'єктивується в мові через посередництво іншої, уже наявної, словосполучення з її значенням. Тому внутрішня форма є образною ознакою, пов'язаною із семантикою мотивувального словосполучення. Інакше кажучи, вона властива, на наш погляд, не всім дериваційно мотивованим словосполученням, а передовсім тим, денотатом яких постають предмети, що їх пізнання ґрунтується на сприйнятті, наприклад: *eine treulose Tomate* – „jmd., der sich nicht so verhält, wie man es erwartet”. У значенні наведеного ФО виділяємо семантичний компонент „стосується поведінки”, який кваліфікуємо як внутрішню форму, або внутрішньоформну мотивувальну ознаку.

Мета статті – розроблення нового підходу до вивчення внутрішньої форми фразеологічних одиниць з позиції діяхронічного аспекту лінгвокультурології, який полягає у виявленні національно-культурних чинників, релевантних для становлення фразеологічного складу двн., свн. і рнвн. періодів німецької мови.

Інтерпретація внутрішньої форми передбачає, що це поняття не повністю збігається з мотивувальною ознакою, тобто ми виходимо з доцільності розмежування: а) мотивувальної ознаки як суто дериваційного явища, притаманного всім похідним словосполучкам, і б) внутрішньоформної мотивувальної ознаки, властивої лише певним шарам УС, семантика яких формується з опорою на образ. Таке розрізнення дає змогу, по-перше, ще раз наголосити на тому, що внутрішня форма та мотивованість словосполучення не збігаються, а, по-друге, засвідчити лінгвістичну здатність терміна „внутрішня форма” шляхом окреслення відповідної площини його прикладання, зокрема для того, щоб визначити мотивувальну ознаку певного, образного, типу. А з цього випливає, що не кожен випадок установаження відношень дериваційної мотивації між прототипом і похідною словосполучкою веде до відшукування внутрішньої форми як такої ознаки, що співвідноситься з чуттєвими формами пізнання. Передовсім маємо на увазі мотивованість, яку спостерігаємо в ФО, що виражають поняттєве значення такого рівня абстрагування, що не передбачає опори на емпіричний макрокомпонент лексичних значень: *das geht auf keine*

Kuhhaut! – „цього не можна описати, цього навіть уявити собі не можна”,
nun schlägt es (aber) dreizehh! – „це вже занадто, далі нікуди”.

Якщо прагнути визначити сутність внутрішньої форми ФО, то можна запропонувати дефініцію, що, зрозуміло, як і кожна дефініція взагалі, не вичерпує всієї повноти змісту вказаного поняття. Отже, внутрішня форма фразеологізму – це насамперед мотивувальна ознака чуттєвого, образного характеру, наявна в семантичній структурі ФО, покладена в основу номінування якогось факту дійсності й забезпечує та виявляє дериваційний зв'язок між семантикою мотивувальних і мотивованих словосполучень чи вихідним та похідним значенням УС.

Дотримуючись думки, що актуалізований чуттєво-наочний образ – це емпіричний макрокомпонент у семантичній структурі ФО, ми також погоджуємося з твердженням про те, що носії мови воліють не використовувати денотативний зміст УС за наявності в них цього макрокомпонента, який помітно зумовлює номінацію, оскільки саме з нього черпаються ознаки внутрішньої форми фразеологізму [Мелерович 1980: 24].

Отже, образ можна кваліфікувати як вияв імпліцитності. Інакше кажучи, як своєрідний емпіричний макрокомпонент фразеологічних значень, що є прихованим. Причому про цю прихованість доводиться говорити лише тоді, коли образ як суто психічний феномен, структуру якого важко з'ясувати за допомогою власне лінгвістичного аналізу, реалізується в певних лінгвальних фактах, зокрема, під час образного вживання УС. Це вживання стосується фактів такого зрушення в фразеологічній семантиці, за якого виразно простежується її двоплановість – одночасне співіснування прямого значення й нових семантичних елементів, що не набули ще статусу окремого переносного значення. Подібна двоплановість, яка характерна для художнього мовлення, підтримується контекстом, наприклад, фразеологізм *einem das Leben sauer machen* (*ihn schikanieren, ärgern, quälen*) має біблійне походження. У розділі 1, 14 ідеться про те, як єгиптяни дітям Ізраеля „*das Leben sauer machen*”. М. Лютер перекладає: „*Mancher läßt es sich sauer werden*”, але вже під впливом вислову народного походження *sich etwas sauer werden lassen*, що існував того часу [Röhrich 2004: 5190]. Тут при використанні слова *sauer* зі значенням „кислий” у складі метафори *спомини з жалем* актуалізується відповідний прихований образ, який чуттєво відтворює внутрішній стан персонажів. Зауважимо, що образне вживання – це етап у розвитку семантичної структури УС від прямого значення до можливого нового переносного значення за умови, коли подібні семантичні зміщення, що здійснюються в індивідуальному мовленні, стають узуальними й засвоюються фразеологічною системою [Мелерович 1980].

Внутрішню форму розглядаємо як явище семасіолого-ономасіологічного характеру. Мотивованість передбачає наявність у мовного знака відповідного типу живої внутрішньої форми та експлікує

характер закономірного зв'язку плану вираження й плану змісту в білатеральному знакові. Під семантичною мотивованістю ФО розуміємо компонентну мотивованість, тобто співвідношення значення УС зі значенням його складників і глобальну мотивованість, тобто співвідношення значення ФО зі значенням змінного словосполучення, від якого походить УС. Зважаючи на завдання нашого дослідження, вивчення компонентної мотивованості є необхідним для виявлення динаміки семантичного потенціалу фразеологічного складу. Аналіз глобальної мотивованості повинен установити динамічність асоціативних зв'язків, що встановлюються між буквальним значенням змінного словесного комплексу й семантикою ФО.

У вивченні питань семантичної мотивованості ФО та виявленні специфіки фразеологічної номінації спираємося на положення про акцентуацію в значенні слова-компонента в межах мотивованого УС певних сем. Під фразеосемою розуміємо сегмент семантичного простору, який розвивається на основі семи прямого номінативного значення слова й сприяє формуванню ФО з певною тематичною спрямованістю.

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволяє зробити висновок про те, що вибіркоче розгортання семантики ФО може наділяти особливою актуальністю одну або кілька фразеосем. Інакше кажучи, у фразеологічних компонентах у процесі розвитку відбувається зміна семантичної домінанти. Розглянемо розвиток значення слова *Blut* – складника фраземи. У двн., свн. і рнвн. періоди в ФО з цим компонентом переважали певні фразеосеми, що відображено в таких фразеологізмах: визначення виду страти: *über das blut richten*; іменування членів суспільства залежно від їхнього соціального стану: *von edlem blut geboren sein* (особа високого соціального становища). У нн. період уживають одиниці *blutenden Herzens* „із важким серцем”, *das Herz blutet jmdm.* „у когось серце кров'ю обливається”.

У цих ФО чітко простежуємо асоціації, покладені в основу внутрішньої форми: *кров* – носій генетичної інформації, *кров* – показник здоров'я людини, а також символ фізичного знищення людини. Отже, унаслідок семантичного розвитку семного складу стрижневих слів, зміни домінант виникають серії ФО. Також у фразеологічному значенні можлива актуалізація різних наборів сем стрижневих слів, до яких уходять семантичні стрижневі компоненти, а також вторинні, похідні переносні значення.

Поряд із розгортанням семантичних компонентів стрижневих слів ФО спостерігаємо зворотній процес: відбувається скорочення сем стрижневих слів, що актуалізуються у фразеологічних значеннях. Так, у словнику Л. Рьоріха зареєстровано ФО з компонентом *Haube*, які існували у рнвн. мові: *jmdn. unter die Haube bringen (ein Mädchen verheiraten), unter die Haube kommen (heiraten), einem auf die Haube greifen (ihm scharf zusetzen), einem auf der Haube sein oder sitzen (genau auf ihn Acht geben), einen auf der Haube haben (von ihm beobachtet und versorgt*

werden) [Röhrich 2004: 2653 – 2655]. Значення цих УС співвідносяться з фразеосемами: 1) *die Haube* – символ сімейного життя (раніше одружені жінки носили на голові капелюх як символ сімейного положення); 2) *die Haube* – головний убір – синонім слова *der Kopf*. У словнику Дуден кодифіковано тільки фразеологізми, що співвідносяться за своїм значенням з фразеосемою *Haube* – символ сімейного життя. До того ж стає ширшою і референтна співвіднесеність цих фразем, які використовуються тепер також з іменниками чоловічого роду. Це такі ФО: *unter die Haube kommen, unter der Haube sein, jmdn. unter die Haube bringen, jmdm. eins auf die Haube geben* [Duden 1989: 313]. Можна констатувати зниження актуалізації у фразеологічному значенні семи *головний убір*. Отже, статус семантичних ознак як ономасіологічної бази образних номінацій у процесі розвитку мови змінюється.

Регулярний характер фразеологічної номінації ґрунтується на психологічній стійкості багатьох образних асоціацій у свідомості носіїв мови. Інакше кажучи, значення ФО співвідносяться з відповідними типовими образами в мові, які ґрунтуються на логіко-асоціативних уявленнях народної психології. Так, компонентна група свн. періоду *sîn hâr roufen* – нн. *sich die Haare raufen* уносить до фразеологічної семантики ідею безпомічності [Friedrich 2006: 205]. Група компонентів свн. періоду *hüeten als sînes ougen* символізує життєвий досвід, його набування і зберігання [Friedrich 2006: 317].

Проте існують образні асоціації, яким властива психологічна стійкість у свідомості носіїв мови в синхронії, але разом з тим нестійкість в історичній ретроспективі. У деяких компонентах відбувається зміна соціально закріплених асоціацій, спостерігається варіативність типових образів. Так, уже у свн. мові вживається словосполучення *den mantel kâren* у формі прислів'я зі значенням „притосуватися”: *Wan sol den mantel kâren als daz weter gât* [Des Minnesangs Frühling 1964: 18]. В основу нн. висловлювання *den Mantel nach dem Wind kehren (hängen)* зі значенням „бути безхарактерним, не мати твердих принципів” покладено уявлення про мандрівника, який під час сильного вітру одягає накидку так, щоб легко було йти. Ці ФО утворено на підґрунті типового образу *Mantel* – матеріальна забезпеченість, благополуччя.

Образне мислення народу на різних етапах його розвитку не залишається незмінним. У процесі динаміки фразеологічного складу вирішальну роль у становленні предметно-логічного значення ФО та конотативного потенціалу набуває не тільки вибір образу, а і його інтерпретація та асоціативний зв'язок, який постає основою образу. Динамічність внутрішньої форми УС особливо яскраво виявляється під час аналізу глобальної мотивованості ФО.

Наведемо приклад, який свідчить про те, як один і той самий образ може на різних етапах розвитку мови відображати інші поняття. Це пояснюється тим, що в ролі ономасіологічної бази образної номінації на різних етапах розвитку мови виділяються неоднакові семантичні ознаки.

Фразема свн. періоду *semmir min bart* [Die alte Heidelberger Liederhandschrift 1844: 154] – нн. *bei meinem Barte* існувала для позначення клятви. Раніше борода сприймалася як символ гідності (*Manneswürde*). З погляду сучасної німецької мови значення клятви незрозуміле. В основі переосмислення цієї ФО лежить внутрішня форма: під час клятви торкалися борода. Образ стерся, тому що звичай, який стоїть за ним, зник, але ідіома в мові збереглася завдяки стабільності структури, формульності, характерної для клятв.

Внутрішня форма ФО релевантна не тільки в момент номінації. Вона, як основний елемент творення значення фразеологізму, залишається важливою ознакою в семантичному розвитку ФО. Наш матеріал повністю підтверджує те, що внутрішня форма не тотожна образній основі значення. Перетворення внутрішньої форми УС зумовлене сприйняттям як її образної основи первісного прямого значення звороту, водночас як внутрішньою формою ФО постає образ, який відірвався від буквального значення словосполучення й має символічний зміст [Мелерович 1980: 32]. Іменник *Hals* уживається в ідіоматичних виразах у кількох значеннях, одне з яких – „Träger einer Last”. У свн. висловлюваннях *ûf halse sîn, auf dem halse haben* ідеться про щось неприємне, якийсь тягар, який людина змушена нести. Наведемо ще кілька прикладів: нн. *einem auf dem Hals liegen; etw. auf dem Halse haben; einen auf den Hals schicken* – порівн. рнвн. *jmdm. vom Halse schaffen*; нн. *sich etw. vom Halse schaffen*. Хоча тотожність образів у синхронії й діячності безсумнівна, ідіоми варто визнати різними одиницями, тому що вони виражають неоднакові аспекти дії.

Динамічність внутрішньої форми ФО виявляється також у розвитку фразеологічної варіантності й структурної синонімії. Зміна лексичного складу УС перебудовує внутрішню форму ФО. Свн. висловлювання *ûf die brâ binden*, на наш погляд, є діячностіним варіантом сучасного словосполучення *auf die Nase binden* із загальним значенням „передавати кому-небудь інформацію” (пор.: *зарубати на носі*).

У процесі розвитку для фразеологічної субсистеми характерний вибір найоптимальнішої форми матеріального складу для вираження позамовного змісту. Внутрішня форма активно впливає на формування конотативного потенціалу ФО, на підвищення її прагматичного ефекту. У прикладі *ein wilden bern harfen lêren* („diesem Menschen so etw. beizubringen, ist sinnlos”) трансформація внутрішньої форми ґрунтується на протиставленні двох нереальних дій за ступенем інтенсивності [Borchardt 1955: 124]. У німецькій дидактиці пізнього середньовіччя вживається аналогічне висловлювання з компонентом *esel*: *ein esel herpfen lêren* [Там само: 124]. В аналізованому УС іменник *Esel* із значним успіхом реалізує ознаку „дурості” й витісняє іменник *Bär*. Завдяки цьому досягається посилення експресивного потенціалу ФО. Аналіз фразеологічного матеріалу з позицій діячності підтверджує думку про те, що потенційну варіативність у семантичній мотивованості

фразеологізму чи його внутрішньої форми зі збереженням семантичної тотожності одиниці можна вважати конститутивною властивістю цих вторинних знаків [Кубрякова 1996: 182].

Отже, динамічність внутрішньої форми ФО виявляється порізному. Внутрішня форма релевантна і для синхронної, і для історичної семантичної структури фразеологічних комплексів. Динамічність внутрішньої форми ФО – результат розвитку кваліфікативно-оцінної діяльності людської свідомості. Перспективою подальшого дослідження внутрішньої форми ФО в її розвитку є розуміння діалектичного зв'язку культурно-історичних і власне лінгвістичних аспектів фразеологічної номінації.

Література

Авксентьєв 1987 – Авксентьєв Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування / Л. Г. Авксентьєв // Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 43 – 46; **Арутюнова 1988** – Арутюнова Н. Д. Образ (опыт концептуального анализа) / Н. Д. Арутюнова // Референция и проблемы текстообразования. – М. : Наука, 1988. – С. 117 – 129; **Кубрякова 1996** – Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Л. Г. Лузина, Ю. Г. Панкрац. – М. : МГУ, 1996. – 248 с.; **Кунин 1996** – Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин – М. : Просвещение, 1996. – 342 с.; **Мелерович 1980** – Мелерович А. М. К вопросу о типологии внутренних форм фразеологических единиц современного русского языка / А. М. Мелерович // Активные процессы в области русской фразеологии. – Иваново, 1980. – С. 13 – 35; **Потебня 2007** – Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – М. : Лабиринт, 2007. – 256 с.; **Телия 1981** – Телия В. Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке / Телия В. Н. – М. : Наука, 1981. – 269 с.; **Die alte Heidelberger Liederhandschrift 1844** – Die alte Heidelberger Liederhandschrift / hrsg. von Franz Pfeiffer. – Stuttgart : Franke Verlag, 1844. – 295 s.; **Borchardt 1955** – Borchardt W. Die sprichwörtlichen Redensarten im deutschen Volksmund / Wilhelm Borchardt, Gustav Wustmann, Georg Schoppe. – Leipzig : Brockhaus, 1955. – 538 s.; **Duden 1989** – Duden : Etymologie : Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache / [hrsg. von Günter Drosdowski]. – Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich : Dudenverlag, 1989. – 839 s.; **Friedrich 2006** – Friedrich J. Phraseologisches Wörterbuch des Mittelhochdeutschen : Redensarten, Sprichwörter und andere feste Wortverbindungen in Texten von 1050 – 1350 / Jesko Friedrich. – Tübingen : Niemeyer, 2006. – 490 s.; **Des Minnesangs Frühling 1964** – Des Minnesangs Frühling / [hrsg. von Carl von Kraus]. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1964. – 402 s.; **Röhrich 2000** – Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten : Digitale Bibliothek [Електронний ресурс] / Lutz Röhrich. – Berlin : Directmedia Publishing GmbH, 2000. – Bd. 42 (CD-ROM). – 7424 s. – Systemvoraussetzungen : PC ab 486 ; 16 Mb RAM ; CD-ROM Windows 95/98/ME/NT/2000.

Школяренко В. І. Розвиток внутрішньої форми фразеологізмів німецької мови протягом VIII – XVII століть

Статтю присвячено вивченню становлення внутрішньої форми фразеологічних одиниць німецької мови протягом VIII – XVII століть. Розроблено новий підхід до вивчення фразеологічної образності з позиції діахронічного аспекту лінгвокультурології, який полягає у виявленні національно-культурних чинників, релевантних для формування фразеологічного складу давньоверхньонімецької, середньоверхньонімецької й ранньонововерхньонімецької мов, заснований на системі образів і цінностей певного історичного періоду.

Ключові слова: діахронічний аспект лінгвокультурології, фразеологічна образність, внутрішня форма.

Школяренко В. И. Развитие внутренней формы фразеологизмов немецкого языка в течение VIII – XVII веков

Статья посвящена изучению становления внутренней формы фразеологических единиц немецкого языка в течение VIII – XVII веков. В исследовании разработан и представлен новый подход к изучению фразеологической образности с позиции диахронического аспекта лингвокультурологии, который заключается в выявлении национально-культурных факторов, релевантных для формирования фразеологического состава древневерхненемецкого, средневерхненемецкого и ранненововерхненемецкого языков, основанный на системе образов и ценностей определенного исторического периода.

Ключевые слова: диахронический аспект лингвокультурологии, фразеологическая образность, внутренняя форма.

Shkolyarenko V. I. Development of internal form of German phraseological units during VIII – XVII centuries

The thesis is devoted to the study of the formation of internal form of German phraseological units during VIII – XVII centuries. The paper suggests a new approach to the study of phraseological image from diachronic aspect of linguoculturology, which consists in identification of national-cultural factors relevant for the formation of phraseological system of Old High German, Middle High German and Early High German. The experience of research of phraseological units in diachrony based on a system of images and values of a certain historical period have been described.

Key words: diachronic aspect of linguoculturology, phraseological image, internal form.

Стаття надійшла до редакції 08. 09. 2012 р.

Прийнято до друку 26. 10. 2012 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.